

Bir Özerkliğin Anatomisi: Gürcistan- Acaristan İlişkileri

24

Georgia included three autonomous subjects. Among these, the autonomy of Abkhazia and the South Ossetia was based on ethnicity. However, the autonomy of Adjara was based on religious diversity. During the period of Soviet disintegration Georgia experienced ethnic clashes with Abkhazia and South Ossetia. As a result both autonomous subjects has been out of control of Georgia. In Adjara on the other hand, parallel to the weakened central government due to civilian war, there emerged a powerful political power. The subject matter of this article is to study the relations between the political power in Adjara and central administration

Kamil AĞACAN*

Gürcistan üç özerk yapıyı barındırmaktaydı. Bunlardan Abhazy ve Güney Osetya'nın özerkliği etnik, Acaristan'ın özerkliği ise dini farklılığa dayanmıştır. Sovyetler Birliği'nin çöküş sürecinde Abhazy ve Güney Osetya ile Gürcistan arasında etnik çatışmalar ortaya çıkmış, bunun sonucunda her iki özerk yapı Gürcistan'ın fiilen kontrolü dışına çıkmıştır. Acaristan'da ise bundan farklı olarak, merkezi yönetimin hem etnik hem de iç savaş sonucu zayıf düşmesine paralel güçlü bir siyasi yapı ortaya çıkmıştır. Bu incelemede, ortaya çıkmış bu siyasi güçle merkezi yönetim arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Giriş

Gürcistan, Sovyetler Birliği'nin üyesi iken üç özerk yapıyı içinde barındırmaktaydı. Bunlar; Abhazy Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ve Acaristan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti ile Güney Osetya Özerk Bölgesi idi. Abhazy ve Güney Osetya'nın özerkliği etnik temele dayanırken Acaristan'ın özerkliği bunlardan farklı olarak dini farklılığa dayanmaktaydı. SSCB içerisinde dinden kaynaklanan yegane özerklik Acaristan'a verilmiştir.

Hem Rusya İmparatorluğu hem de SSCB döneminde farklılıklar eklektik bir biçimde bir arada bulunmuştur. Bir arada kalmayı Rusya imparatorluğu zamanında baskı ve güç sağlarken, SSCB zamanında bunların üstünde oluşturulmuş sosyalist toplum anlayışı, komünizm mücadelesi ve halkların kardeşliği gibi projelerle etkili olmaya çalışılmıştır. SSCB'nin çözülme sürecine girmesi, toplulukları bir arada tutan bağı ortadan kaldırmış, hegemonik proje krizi yaşanmıştır. Nitekim, 80'le-

* ASAM Kafkasya Araştırmaları Masası, Asistan
E-posta: kagacan@avsam.org

rin sonlarına doğru üç özerk yapıdan Abhazya ve Güney Osetya'da ayrılıkçı hareketler baş göstermiştir. Ayrılıkçı hareketler Gürcü çoğunluğun şiddete başvurmasına yol açmış, bu ise karşılığında ayrılıkçı hareketlere ivme kazandırmıştır. Gürcistan merkezi yönetimi ile yaşanan savaşlar sonucunda bugün hem Abhazya hem de Güney Osetya merkezi yönetimden fiilen bağımsız durumda yaşamaya devam etmektedir.

Diğer özerk yapı Acaristan da , bugün bir takım biçimsel bağımlılıkların dışında, siyasi olarak Gürcistan egemenliğinin dışında, fiili olarak bağımsızdır. Ama Acaristan ile merkezi yönetim arasındaki ilişkilerin mevcut duruma gelmesi diğer iki yapıdan farklı süreçte ortaya çıkmış ve şekillenmiştir. Bu makalede, bu durumun ortaya çıkış süreci, bölge için taşıdığı riskler ve geleceği tartışılacaktır. Bu hem de Acaristan'ın özerkliğinin diğer iki yapıdan farklı olarak, uluslar arası bir anlaşmayla -Kars Antlaşması- sağlanmış olması açısından da önemlidir.

Müslüman Azınlığın Özerkliği

Rusların Kafkasya'ya egemen olmaya başladıkları 19. yüzyılın başlarında, Gürcistan belli başlı üç krallığa bölünmüştü: Kartli, Kahetya ve İmeretya. Karadeniz kıyıları bu krallıkların egemenlik alanı dışındaydı ve her birisi Osmanlılara vergiyle bağlı üç hanlığa: Kuzeyde Soçi ile Suhum arası Abhazya'ya; Suhum ile Poti arası, Mingrelya'ya; güneyde Poti ile Batum arası Gurya'ya aitti. Güney batıda Samske ve Saatabago (Mesketlerin ülkesi ve Atabeklerin ülkesi) olarak Osmanlıya bağlı iki hanlık vardı.¹ Batum merkez olmak üzere Acaristan çevresi ise 1627 yılından itibaren Osmanlı yönetimindeydi ve Acara halkı İslamiyeti kabul ederek Müslüman olmuştur.

Rusların Kafkasya'da ilerlemesi karşısında gerileyen Osmanlı, Acaristan'ı 1877-78 Osmanlı Rus Savaşına kadar egemenliği altında tutmuş, 3 Mart 1878 tarihli Ayastefanos Antlaşması'yla Kars ve Ardahan'la beraber Batum da, savaş tazminatı olarak Ruslara verilmiştir. 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşması'yla bu durum teyit edilmiş ve I. Dünya Savaşına kadar devam etmiştir. Rusya'nın I. Dünya Savaşından çekilmesini resmileştiren 3 Mart 1918 tarihli Brest-Litovsk Antlaşması'yla Kars, Ardahan ve Batum'un geri, Türkiye'ye verilmesi kabul edilmişse de Batum Mondros Mütarekesini takiben İngilizlere terk edilmiştir. 1921'de

“ Dini değerlere bakışı malum olan SSCB, Kars Antlaşmasının söz konusu hükmüne şeklen bağlı kalarak Acaristan'a Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti bünyesinde özerklik vermişse de, hükmün ihtiva ettiği anlam bakımından aynı şeyleri söylemek oldukça zordur. ”

Türk Ordusu tekrar Batum'a girmiştir. Batum'un el değiştirmesi devam etmiş, yalnız 16 Mart 1921 Moskova ve bununla bağlantılı olarak 13 Ekim 1921 Kars Antlaşmasıyla Batum'un Gürcistan'a bırakılmasına karar verilerek, statüsü kesinleşmiştir. Türkiye, Batum Livasına ilişkin topraklar ile Batum kenti ve limanı üzerindeki egemenlik hakkını *"...her topluluğun kültürel ve dinsel haklarını sağlayacak ve bu halkın yukarıda sözü geçen yerlerde isteklerine uygun bir tarım toprakları rejimi kurma olanağına sahip olacak biçimde geniş yönetsel özerkliğe kavuşması"* koşuluyla Gürcistan'a bırakmıştır (Kars Antlaşması, 6. madde).

Antlaşmada bölgeye özerklik verilmesinin iki şartı yer almıştır:

1. Bölge halkının, her topluluğun kültürel ve dinsel haklarını sağlamak
2. Bölge halkının isteklerine uygun bir tarım toprakları rejimi kurma olanağına sahip olmak.

Her ne kadar maddenin lafzı içerisinde bu iki şart eşit derecede önemliyse de, ikinci şartın özerkliğin verilmesi açısından mantıksal olarak tali nitelik taşıdığı düşünülebilir. Acara nüfusunun çoğunluğu Müslüman'dı. Müslüman halkın, Hıristiyan Gürcü çoğunluk içinde kültürel varlığını devam ettirmesi ve dininin gereklerini yerine getirebilmesini sağlayacak özerk yönetimin kurulması şartıyla, Türkiye bölge üzerindeki egemenliğinden vazgeçmiştir. Bu hükmün sonucu olarak Türkiye'ye, Acaristan'ın sınırlarının değiştirilmezliğinin, özerkliğinden başka bir devlet yararına vazgeçilemezliğinin garantörlüğü hakkı doğmuştur.

Dini değerlere bakışı malum olan SSCB, Kars Antlaşmasının söz konusu hükmüne şeklen bağlı kalarak Acaristan'a Gürcistan Sovyet Sosyalist

¹ Stefanos Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar. Balkanlar, Kafkasya ve Orta-Doğu*, İletişim yayınları, 3 baskı, 1999, s. 276.

Cumhuriyeti bünyesinde özerklik vermişse de, hükmün ihtiva ettiği anlam bakımından aynı şeyleri söylemek oldukça zordur. Nitekim, SSCB döneminde önemli oranda Acara Müslüman, Orta Asya'ya sürülmüştür, dininin gereklerini yerine getirmesi türlü engellerle karşılanmıştır.² Acaralılardan biri Hıristiyan, diğeri Müslüman adı olmak üzere iki isminin bulunduğu ifade edilmektedir. "Ömer, benim anamın verdiği isimdir. Abuladze Rezo ise resmîyetteki Gürcüce isimdir. Bu ismi kullanmazsam ne diploma alabilirim, ne de iş bulabilirim! Aç kalırım..."³ Sovyetler Birliği'nin genel totaliter yapısı içerisinde, uygulanan baskı politikalarına karşı konulamamış, söz konusu politikalara karşı direnen Müslümanlar da sürülmüştür. Bütün bu baskı politikaları sonucunda Acaristan'da Müslüman nüfusun oranı zaman içerisinde gerilemiştir.

Bağımsızlık Sonrası Merkezi Yönetimin Karşı Karşıya Kaldığı Sorunlar

Acaristan ile merkezi yönetim arasındaki sorunların aydınlık kazanması için Gürcistan'ın bağımsızlık sürecinde yaşadığı gelişmelerin ortaya koyulması gerekmektedir.

26

Perestroyka sürecinin başlamasıyla beraber Gürcistan'da başlayan milli hareket görece özgürlük ortamında SSCB'nin varlığını sorgulamaya başlamıştır. 1918 yılında kurulmuş Gürcistan Menşevik hükümetinin Rusya tarafından işgal edildiği, Sovyetlerde uygulanan politikalar Gürcülerin milli varlıklarını ortadan kaldıracı nitelik taşıdığı, yaşanan sorunların sebebinin Rusya'nın müstemlekesi olduklarından kaynaklandığı ve bunlara bağlı olarak yapılması gerekenin bir an önce SSCB'den ayrılarak bağımsız cumhuriyetlerinin kurulması gerektiği görüşü benimsenmiş 1990 yılında yapılan genel seçimleri milliyetçilerin oluşturduğu Yuvarlak Masa Başkanı Zviad Gamsahurdiya kazanmıştır.

Gürcistan'da yaşanan milliyetçi gelişmelere paralel olarak Abhazya ve Güney Osetya gibi özerk yapılarda da özerkliğin sorgulanması ve SSCB'nin Birlik Cumhuriyetine dönüşmesi, nihayet, SSCB'nin çöküşü sonrası ise bağımsız devlet kurma talepleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu iki

² Acaristan'ın geçmiş dönem kronolojisi için bkz: *Center for International Development and Conflict Management, University of Maryland*, www.bsos.umd.edu/cidcm/mar/gadzh-har.htm

³ Yunus Zeyrek, *Gürcistan, Acaristan ve Türkiye*, Türk Ocakları Trabzon Şubesi yayını, Trabzon, 1999, s. 55.

“Sovyetler Birliği'nin genel totaliter yapısı içerisinde, uygulanan baskı politikalarına karşı konulamamış, söz konusu politikalara karşı direnen Müslümanlar da sürülmüştür. Bütün bu baskı politikaları sonucunda Acaristan'da Müslüman nüfusun oranı zaman içerisinde gerilemiştir.”

süreç karşılıklı olarak birbirini ateşlemiş, çıkan çatışmalar Güney Osetya ile 1992, Abhazya ile 1994 yılına kadar sürmüştür. Her iki çatışmada, Rusya'nın devreye girmesiyle ateşkes sağlanmıştır.⁴

Bu etnik çatışmaların yanı sıra Gürcistan bağımsızlık sürecinde bir de iç savaş yaşamıştır. Gamsahurdiya'nın, kendine muhalif gördüğü kişileri tasfiye girişimi söz konusu güçlerin ittifakına ve Gamsahurdiya'nın iktidardan darbeyle uzaklaştırılmasına yol açmıştır. Darbe sonrası ülkedeki en önemli yarı-askeri örgüt olan Mhedrioni örgütü Başkanı Caba İosseliani, Gamsahurdiya'nın iktidarı döneminde Başbakan olan Tengiz Sigua ve ulusal muhafızların komutanı Tengiz Kitovani üçlü bir yönetim kurmuştur. Gamsahurdiya, 1992'nin ilk günlerine kadar direnebilmiştir. Gamsahurdiya'nın iktidardan uzaklaştırılması sorunu çözmemiştir. Gamsahurdiya taraftarlarının gösterileri devam etmiş, "...Gürcistan'ın batısında yer alan ve 14. yüzyıldan Rus fethine kadar bağımsız bir krallık olan, eski başkanın memleketi Mingrelya'nın başkenti Zugdudi sürekli bir isyan ortamına girdi".⁵

⁴ Gürcü-Abhaz savaşı ile ilgili daha geniş bilgi için bkz: Georgiy Jorjoliani, *İstoriçeskie i Politiceskie Kornı Konfliktı v Abhazii/Gruziya*, Gürcistan Bilimler Akademisi, Meçniereba yayınevi, Tiflis, 2000; Nodia, Ghia, 'The Conflict in Abkhazia: National Projects and Political Circumstances', *Caucasian Regional Studies*, Brüksel, vol.3, issue 2&3, 1998. <http://poli.vub.ac.be/>; Chirikba, A.Viacheslav, 'The Georgian-Abkhazian Conflict: In Search of Ways out', *Caucasian Regional Studies*, vol.3, issue 2&3, 1998. <http://poli.vub.ac.be/>; <http://www.abkhazia-georgia.parliament.ge> Güney Osetya ile ilgili geniş bilgi için bakınız: http://www.chat.ru/~southosetia/ru_conf.html

⁵ Stefanos Yerasimos, a.g.e., s. 458, ayrıca bkz: Ghia Nodia, 'Political Turmoil in Georgia and the Ethnic Policies of Zviad Gamsakhurdia', *Contested Borders In The Caucasus*, Bruno Coppieters (der.), Vubpress, Brüksel, 1996, s.73-89; Edgar O'Ballance, *Wars in the Caucasus, 1990-95*, Macmillan Press, Londra, 1997.

Abaşidze'nin Yükselişi

Gürcistan'da ve genel olarak Güney Kafkasya'da kargaşa devam ederken, Acaristan bu çatışmalar içinde vaha olmayı başarmıştır. Abhazya ve Güney Osetya'nın statü sorunlarını dile getirmesine karşın Acaristan mevcut statünün devam etmesine itiraz etmemiştir.

1991 yılında, Gamsahurdiya'nın iktidar partisi Yuvarlak Masa'nın temsilcisi olarak Acaristan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Konsey Başkanlığına gelen Aslan Abaşidze, Gamsahurdiya'nın devrilmesi sonrası yeni yönetimi tanıması olsa da Gamsahurdiya yanlıları ile de bağlantısını devam ettirmiştir. Gamsahurdiya'nın iktidardan uzaklaştırılması sonrası, Tiflis'le ilişkilerini daha dikkatli bir zemine oturtmuş, siyasi iktidar çekişmesine taraf olmamıştır.

Gamsahurdiya'nın devrilmesinde başlıca rolü oynayan Mkedrioni ve Ulusal Muhafız gibi silahlı grupların Acaristan'a sızmasını önlemiştir.⁶ Abhazya ile vuku bulan savaşta üçüncü bir taraf gibi "tarafsızlığını" ilan etmiştir.⁷

Hem iç savaş hem de Abhazya savaşında çatışmaların dışında kalmayı başarmış Acaristan, görece istikrar ve güvenli bir bölge olarak cazibe merkezine dönüşmüştür. Bu da Abaşidze'nin önemli bir politik kişilik olarak ulus çapında rağbet kazanmasına yol açmıştır. Aynı zamanda bugün merkezle özerk yapı arasında baş gösteren yetki sorunu da büyük ölçüde bu dönemde şekillenmeye başlamıştır. Hem iç savaş hem de Abhazya ile devam eden savaş ortamında Acaristan Özerk Cumhuriyeti merkezi hükümetin yetki alanına giren konularda bile bağımsızca kararlar alabilmiş ve uygulamıştır ki, bunların da başında gümrük, savcılık gibi kurumlar gelmektedir. Ayrıca, 1989 yı-

lında açılan Sarp Sınır Kapısı da Acaristan yönetimine önemli olanaklar sunmuştur. Sovyetler Birliği'nin çöküş sürecinde eski SSCB cumhuriyetleri gıda ürünlerinden tekstil ürünlerine kadar ihtiyaçlarını büyük ölçüde Türkiye'den sağlamaktaydılar. Azerbaycan, Gürcistan ve de Ermenistan'ın bu ürünleri Acaristan üzerinden temin etmiş oldukları göz önünde tutulur ise Sarp sınır kapısının Acaristan'a sağladığı ekonomik katkının önemi anlaşılır. Buna ilaveten Gürcistan'ın sahip olduğu iki limandan biri Batum limanı diğeri de Potidir. Azerbaycan ve Ermenistan Karadeniz'e çıkışını büyük ölçüde Batum Limanı üzerinden gerçekleştirmektedir. Hatta geçen yüzyıldan itibaren var olan Bakü-Batum petrol hattı ile petrol taşımacılığı sınırlı olsa da devam etmiştir. Batum'dan Bakü'ye ve Erivan'a kadar uzanan demiryollarıyla Acaristan, Güney Kafkasya'nın ticaret merkezi rolünü oynamıştır. Bu durum Acaristan'a önemli

ekonomik kazanımlar sağlamıştır. Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrasında oluşan devletlerde sermaye birikiminin büyük ölçüde rüşvet ve yağmaya dayandığı dikkate alındığında, bu ekonomik kazanımın paylaşımının bile büyük ölçüde merkezle özerk yapı arasında sorunlar yaşanması için yeterli sayılabileceği düşünülebilir.⁸

"Rusya ve Türkiye ile ticareti, Abaşidze yönetiminin Batumi bölgesinin ihtiyaçlarını karşılayacak kadar gelir elde etmesini sağlıyor ve bunu Tbilisi'ye devretmek istemiyor" denilmektedir.⁹ Abaşidze'nin anlatımına göre 1991'den günümüze Acaristan'ın milli geliri 26 kat artmıştır.¹⁰ Bu da Acaristan Özerk yönetimine mali ihtiyaçlarını karşılama olanağı vermiştir. Gürcistan'ın diğer bölgelerinde yaşanan en önemli sorunlardan birisi ma-

“Hem iç savaş hem de Abhazya savaşında çatışmaların dışında kalmayı başarmış Acaristan, görece istikrar ve güvenli bir bölge olarak cazibe merkezine dönüşmüştür. Bu da Abaşidze'nin önemli bir politik kişilik olarak ulus çapında rağbet kazanmasına yol açmıştır.”

⁶ Ghia Nodia, *Political System In Georgia*, Caucasian Institute for Peace, Democracy and Development, Tiflis 1998, s.33-35 ve 240-241.

⁷ Otar Zoidze, David Berdenişvili, 'Protivostoyanie Mejdu Tbilisi i Batumi, ili o Problemah Sobrannosti Naçii i Polnote Gosudarstva', *Çentralnaya Aziya i Kavkaz*, 2000, http://www.ca-c.org/journal/cac08_2000/22.zoidze.shtml

⁸ Gürcistan'ın siyasi ve ekonomik hayatında yer alan aileler için bkz: Givi Targamadze, 'Gruziya: Bolşaya Semya v Politiceskoy i Ekonomičeskoj Jizni Strani', *Çentralnaya Aziya i Kavkaz*, 2000, http://www.ca-c.org/journal/cac10_2000/10.targam.shtml

⁹ Gürses, 'Kafkasya Notları', *Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Aralık 2000.

¹⁰ Ahmet Şefik Mollahmetoğlu, 'Gürcistan-Acara Bağlamında Kafkaslar', *Çveneri dergisi*, sayı 36, Nisan-Haziran, 2000, s. 3-4.

aşların zamanında ödenmemesiyle, Acaristan böyle bir sorunu yaşamamaktadır. Maaşlar ve emekli aylıkları zamanında ödenmektedir. Bu durum Abaşidze'yi büyük bir halk desteğine mahzar kılmıştır. Arkasındaki halk desteğini ve ekonomik gücünü Tiflis'te siyasi desteğe dönüştürmekte gecikmemiştir. 1992 yılında halen başkanlığını yürüttüğü Gürcistan'ın Canlanması İçin Demokratik Birlik (GCİDB) (ilk kurulduğunda Canlanma İçin Tüm Gürcistan'ın Birliği adıyla kurulmuştur. Gürcüce *Sruliad Sakartvelos Aghordzinebis Kavşiri* olan parti günlük kullanımda daha çok canlanma anlamına gelen *Aghordzineba* olarak kullanılmaktadır) adlı siyasi partiyi kurmuştur.

1992-95 yasama döneminde parlamentoda 6 milletvekili ile temsil edilen parti 1995 seçimlerinde 235 üyeli Gürcistan parlamentosunda üye sayısını 31'e yükseltmiştir. 1999 Gürcistan genel seçimlerine Vahtang Rçenlişvili başkanlığındaki Gürcistan Sosyalist Partisi, Akaki Asatiani başkanlığındaki Gürcistan Gelenekçiler Birliği, Vahtang Boçonişvili başkanlığındaki 21.Yüzyıl- Konstantin Gamsahurdiya Topluluğu gibi sağ ve sol partilerle, Gürcistan'ın Canlanması Seçim Bloğu adıyla, blok halinde katılmış ve 58 milletvekili kazanarak ikinci parti olmuştur.¹²

Gürcistan'ın Canlanması İçin Seçim Bloğu, Gürcistan Parlamentosunda 5 fraksiyonla temsil edilmektedir:

Fraksiyonun adı	Üye sayısı	Başkanı
Canlanma	13	Cemal Gogitidze
Gelenekçiler	14	Akaki Asatiani
21.YY	10	Vahtang Boçorişvili
Sosyalist	13	Vahtang Rçeulişvili
Tek Gürcistan	10	Cumber Patiaşvili

Söz konusu seçim bloğu, enerji, demiryolları ve benzeri stratejik öneme sahip diğer kurumların özelleştirilmesine karşı çıkmaktadır. Vergi kanunlarının, gelir ve tüketim vergilerinden yerel yönetimlerin daha fazla faydalanacağı şekilde değiştirilmesini istemektedir. Bloğun önemle savunduğu konulardan biri de serbest ekonomik bölgelerin oluşturulmasıdır.

¹¹ Iya Antadze, 'Ajaria: A Fool's Paradise', *Turkistan Newsletter*, 7 Haziran 2000.

¹² 1999 genel seçimleriyle ilgili olarak bkz: Iya Antadze, 'Parlamentskie Vibori V Gruzii', *Çentarl'naya Aziya i Kavkaz*, sayı 6, 1999, <http://www.ca-c.org>; Gürcistan parlamentosu websitesi için <http://www.parliament.ge>;

“Abaşidze, halkın desteğiyle Acaristan'da mutlak iktidara, Gürcistan parlamentosunda başkanlığını yürüttüğü GCİDB ile ana muhalefet partisi olarak önemli siyasi desteğe, ticaret yollarının kesişme noktasında bulunmanın vermiş olduğu ekonomik güce ulaşmıştır. Bir de buna, Rusya ile iyi ilişkileri sebebiyle, Batum'da bulunan Rusya askeri üssünün vermiş olduğu güveni de eklemek gerekmektedir.”

Seçim bloğunun önde gelen partisi *Agodzineba* ile bloğun diğer partileri arasında iç politika ve ekonomi politikalarda bir uyum var iken dış politika konusunda aynı şey söylenemez. Her ne kadar blok iktidar partisinin batı yanlısı politikalarını eleştiriyorsa da Rusya'ya karşı ve Rus birliklerinin Abhazya dahil Gürcistan'da bulunması konusunda farklılıklar mevcuttur.¹³

Ulusal politikada ana muhalefet konumuna gelen parti Acaristan Özerk Cumhuriyetindeki politik hayata neredeyse mutlak hakimdir. Acaristan Yüksek Konseyi'ne 1996'da yapılan seçimlerde 80 üyenin 76'nı Şevardnadze'nin başkanlığını yürüttüğü Gürcistan Yurtaşlar Birliği partisi ile ittifak oluşturmuş GCİDB partisi kazanmıştır. Diğer dört üye ise Abaşidze ile iyi ilişkileri bulunan Birleşik Komünist Parti ve Gürcistan Gelenekçiler Birliği üyeleridir.¹⁴

Böylece Abaşidze, halkın desteğiyle Acaristan'da mutlak iktidara, Gürcistan parlamentosunda başkanlığını yürüttüğü GCİDB ile ana muhalefet partisi olarak önemli siyasi desteğe, ticaret yollarının kesişme noktasında bulunmanın vermiş olduğu ekonomik güce ulaşmıştır. Bir de buna, Rusya ile iyi ilişkileri sebebiyle, Batum'da bulunan Rusya askeri üssünün vermiş olduğu güveni de eklemek gerekmektedir. Böylece Gürcistan'ın merkezi yönetimi RF'nin askeri üsslerine karşı ve

¹³ Georgian Parliamentary Directory, <http://www.eurasianet.org/departments/election/georgia/index.shtml>

¹⁴ Ghia Nodia, *Political System in Georgia*, Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development, Tiflis, 1998, s.34.

ABD yanlı bir politika izlerken, Gürcistan'ın bir cüzü olan Acaristan'ın bölge yönetimi RF üslerinden yana bir siyaset izlemektedir.

Acaristan'ın Yeni Statüsü veya Aghordzineba'nın Özerkliği

Acaristan, Gürcistan'ın diğer iki özerk yapısından farklı olarak etnik açıdan büyük ölçüde Gürcülerden oluşmaktadır. Bu sebeple de Gürcistan'ın yaşadığı bağımsızlık sürecinde diğer iki yapının bağımsızlık istemesinin aksine Acaristan'da bu tür bir isteği dile getiren ayrılıkçı halk hareketine rastlanmamıştır. Acaristan lideri Aslan Abaşıdze sık sık Gürcistan'ın toprak bütünlüğü fikrine bağlılığının altını çizmiştir. Nitekim, onun partisinin ismi de Gürcistan'ın Canlanması için Demokratik Birliktir (eski ismi Canlanma için Tüm Gürcistan Birliği).¹⁵

Harita 1. Acaristan Özerk Cumhuriyeti

Tiflis'le Batum arasındaki gerginlik ideolojik problemlerden çok iktidar paylaşımından ileri gelmektedir. Gürcistan merkezi yönetimi hem iç savaş hem de Abhazya ve Güney Osetya ile yürüttüğü savaşlarda zayıf düşerken Acaristan yönetimi bu süreç içerisinde güçlenmiştir. Merkezi yönetimle özerk kurum arasındaki güç durumu Acaristan'ın lehine olunca özerk yapı ile merkez arasındaki ilişkileri düzenleyen mevzuat uygulanırlığını kaybetmiştir. Üstüne üstlük Gürcistan'ın kabul ettiği 1995 Anayasasında, Kars Antlaşması'nın Türkiye'ye verdiği garantörlük hakkı adeta yok sayılarak özerklikle ilgili bir hükmün yer almaması duru-

mu daha da karmaşıklaştırarak kaosa bırakmıştır. Nitekim, Abaşıdze kişisel girişimiyle ve kendi gücüyle Gürcistan'ın güney sınırlarını güvenliğini üstlenmiş, merkez tarafından görevinden azledilmiş bir kişiyi görevinde tutmuş, Devlet Başkanı tarafından affedilmiş bir kişiyi cezaevinde tutmaya devam etmiştir.¹⁶ Abaşıdze, merkezin "onun işlerine karışmasını" istememektedir.¹⁷

Acaristan hariç diğer iki özerk yapı ile yaşanan çatışmalar özerk yapılara karşı bir tutuma yol açmıştır ve bunun sonucu olarak 1995 yılında Gürcistan'ın kabul ettiği Anayasa'da özerklikle ilgili hükme yer verilmeyerek hem Abhazya hem Güney Osetya hem de Acaristan'a özerklik hakkı tanınmadığı ortaya konmuştur. Fakat Acaristan'ın özerkliği diğerlerinden farklı olarak Kars Antlaşmasıyla kararlaştırıldığından böyle bir girişim söz konusu antlaşmanın ihlali anlamı taşımaktaydı. Bu durum karşısında Türkiye Cumhuriyeti Kars Antlaşmasıyla kendisine tanınan garantörlük hakkını dile getirmemiştir. Ama fiili olarak, her ne kadar Anayasa'ya özerklikle ilgili hüküm konmamış olsa dahi yukarıda ifade edilen süreçte Acaristan'ın özerkliği, güçlenerek devam etmiştir. Mevcut fiili durumu çözüme kavuşturmak için Nisan 2000'de Gürcistan Parlamentosu, Acaristan'a özerlik tanıyan Anayasa değişikliğini kabul etmiştir.¹⁸

“1995 yılında Gürcistan'ın kabul ettiği Anayasa'da özerklikle ilgili hükme yer verilmeyerek hem Abhazya hem Güney Osetya hem de Acaristan'a özerklik hakkı tanınmadığı ortaya konmuştur. Fakat Acaristan'ın özerkliği diğerlerinden farklı olarak Kars Antlaşması'yla kararlaştırıldığından böyle bir girişim söz konusu antlaşmanın ihlali anlamı taşımaktaydı.”

¹⁵ Ghia Nodia, 'A New Cycle of Instability in Georgia', *Crossroads And Conflict. Security and Foreign Policy in The Caucasus and Central Asia*. Gary K. Bertch, Cassidy Craft ve diğerleri (der.), Routledge, Londra, 2000, 188-203, s.193. ayrıca bkz: Ghia Nodia, *Political System in Georgia*, Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development, Tiflis, 1998, s.33-35; Abaşıdze ile yapılmış röportaj için bkz. Avtandil Gogoberidze, 'Glavnoe-Ostanovit Regress Obşestva', *Nezavisimaya Gazeta*, Moskova, 20 Nisan 2001; New Adjara Constitution Causes Dissatisfaction in Tbilisi, *The Georgian Times*, 17 Ağustos 2000, s. 2.

¹⁶ Iya Antadze, 'I Vnov Eduard Şevardnadze', *Çentarlhaya Aziya i Kavkaz*, 2000, http://www.ca-c.org/journal/cac09_2000/02.Antadze.shtml.

¹⁷ Ghia Nodia, 'A New Cycle of Instability in Georgia', *Crossroads And Conflict. Security and Foreign Policy in The Caucasus and Central Asia*. Gary K. Bertch, Cassidy Craft ve diğerleri (der.), Routledge, Londra, 2000, 188-203, s.193

¹⁸ Söz konusu Anayasa değişikliğinin Gürcistan Devlet Başkanlığı seçimlerinin hemen arifesine rastlamış olması seçim pa-

12 Mayıs 2001'de Gürcistan Devlet Başkanı Şevardnadze, Gürcistan parlamentosunda yaptığı yıllık değerlendirme konuşmasında Acaristan'ın özerkliğini tanıyan yasa tasarısına atıfta bulunarak bundan sonraki adımların Gürcistan Anayasasının 2 ve 3. maddelerine uygun olarak merkezi yönetimle özerk yönetim kurumları arasında yetki ve sorumluluk paylaşımının belirlenmesi olduğunu belirtmiştir.¹⁹ Gürcistan Parlamento Başkanı Zurab Jvaniya, Acaristanla ilgili Anayasa değişikliğini "herhangi bir sebep yahut konjoktürel mülahaza değil, her şeyden önce ülke Başkanının merkezle bölge arasında her tür tezadin ortadan kaldırılmasına yönelik girişimidir" şeklinde değerlendirmiştir.²⁰

Bu konuda üzerinde durulması gereken bir husus vardır. Bu da, Acaristan'ın özerkliği yeniden tanınırken hiçbir

şekilde Kars Antlaşması'na atıfta bulunulmamasıdır. Oysa ki, Acaristan'ın özerk olmasının sebebi söz konusu antlaşma idi. Dolayısıyla Müslüman nüfusun dini inançlarının gereğini yerine getirebilmesi amacıyla bölgeye verilmiş özerklik gelinen noktada bu amaçla örtüşmeyen nitelik kazanmıştır. İşte böylece özerk yapı kendi var olma sebebiyle çelişkiye düşmüş, özerk olmanın niteliği değiştirilmiştir. Bağımsızlık sonrası Acaristan'ın özerkliği hukuki olarak Kars Antlaşmasına dayanırken, fiili olarak özerk yönetimin başında bulu-

zarlığının sonucu olduğu yönündeki yorumlara yol açmıştır. Devlet Başkanlığına aday olan Abaşidze seçimlerden birkaç gün önce Şevardnadze ile görüşmüş ve seçimlere iki gün kala adaylıktan çekildiğini duyurmuştur. Bu konuda bkz: 'Kafkas Usulü Siyaset', *İzvestiya gazetesi*, Moskova, 20 Nisan 2000; ayrıca, İya Antadze, 'İ Vnov Eduard Şevardnadze', Çentarlnaya Aziya i Kavkaz, 2000, http://www.ca-c.org/journal/cac09_2000/02.Antadze.shtml.

¹⁹ Şevardnadze'nin yıllık değerlendirmesinin tam metni için bkz: *Georgian Radio*, 'Georgian Leader Announces Plans for Premier and Cabinet in Annual Message', 12 Mayıs 2001, <http://www.eurasianet.org/resource/georgia/hypermail/news/0036.html>; 'Eduard Şevardnadze Talks About Federal Structure of Georgia', *Prime-News Haber Ajansı*, Tiflis, 12 Mayıs 2001; Aleksandr Lomtadze, 'Şevardnadze Zatevae Perestroyku', *İzvestiya gazetesi*, Moskova, 14 Mayıs 2001, s.5.

²⁰ 'Kafkas Usulü Siyaset', *İzvestiya gazetesi*, Moskova, 20 Nisan 2000

nan yöneticilerin güçlü muhalif olmasına dayanmıştır. Fiili durum yeni Anayasa değişikliği ile resmileştirilmiştir. Yeni özerklik Müslüman azınlığın kültürel ve dini haklarını sağlamaya yönelik değil, *Ag-hordzineba*'nın özerkliğini sağlamaya yönelmiştir.

Kars Antlaşmasının Müslüman halka tanıdığı dinini yaşama özgürlüğü, uygulanan dini ve idari baskılar sonucu yüzde yetmişler nispetindeki Müslüman halk yüzde ellilerin altına düşerken, inançlarını yaşama hürriyeti kaderlerine terk edilmiştir.

Gürcistan'da Gürcü etnik kesimine mensup olma duygusu her dönem İslam ve Hıristiyan olmanın önünde tutulmuştur. Ortodokluk Gürcü milliyetçiliğinin harcını teşkil etmekle birlikte Gürcülük, dini hayatın önünde tutulmuştur. Acaristan Yüksek Konseyi Başkanı Aslan

“Acaristan'ın özerkliği yeniden tanınırken hiçbir şekilde Kars Antlaşması'na atıfta bulunulmamıştır. Oysa ki, Acaristan'ın özerk olmasının sebebi söz konusu antlaşma idi. Dolayısıyla Müslüman nüfusun dini inançlarının gereğini yerine getirebilmesi amacıyla bölgeye verilmiş özerklik gelinen noktada bu amaçla çelişir nitelik kazanmıştır. İşte böylece özerk yapı kendi var olma sebebiyle çelişkiye düşmüş, özerk olmanın niteliği değiştirilmiştir.”

Abaşidze'nin dedesi Müslüman olan Mehmet Abaşidze yüzyılın başında bu fikrin önde gelenlerinden bir olmuştur. Aslan Abaşidze'nin kendisi ise Hıristiyanlığı benimsemiştir.

Merkezi Yönetim ile Bölge Yönetimi Arasında Çözüm Bekleyen Sorunlar

Her ne kadar Acaristan'ın özerkliğinin yeniden Gürcistan merkezi yönetimince tanınması merkezi yönetimle özerk yönetim arasındaki yaşanan anlaşmazlıkların çözümüne katkıda bulunacaksa da, tamamen ortadan kaldıracağını söylemek oldukça zordur. Zaten Şevardnadze iktidarının başlarında Acaristan özerk yönetimi ile Gürcistan merkezi yönetimi arasında iyi ilişkiler mevcut olmuştur. Bu dönemde Şevardnadze'nin başkanlığını yürüttüğü Gürcistan Yurttaşlar Birliği partisi ile Abaşidze'nin başkanlığını yürüttüğü Gürcistan'ın Canlanması İçin Demokratik Birlik partisi Acaristan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Konseyine yapılan seçimlerde ittifak oluşturmuş, Gürcistan parlamento komisyonlarını kendi aralarında dağıtmışlardır.²¹ Daha sonra Abaşidze'nin öne sürdüğü

²¹ Ghia Nodia, *Political System in Georgia*, Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development, Tiflis, 1998, s.35.

Acaristan'ın serbest ekonomik bölge olması önerisinin geri çevrilmesi üzerine anlaşmazlıklar baş göstermiştir.

Acaristan'ın özerkliği tanınmakla birlikte, merkezi yönetimle özerk yönetim arasında yetki ve sorumluluk paylaşımı henüz gerçekleştirilmemiştir. Geçen süre içerisinde Acaristan yönetimi merkezi yönetimin görev alanına giren pek çok konuda faaliyette bulunmuştur. Örneğin, Gürcistan sınırlarının Acaristan bölümünün Rus sınır birliklerinin ayrılması üzerine sınırı kimin kontrol edeceği sorunu yaşanmıştır. Merkezi yönetim bunun kendi yetkisinde olduğunu söylerken özerk yönetim, özerk yönetimin kendi sınırlarının güvenliğini sağlama hakkının olduğunu iddia etmiştir.²² Hatta bu anlaşmazlık üzerine 1 Eylül 1998 tarihinde açıklama yaparak Gürcistan ordularının Acaristan'a girmesine izin vermeyeceğini beyan etmiştir. O, Rus sınır birliklerinin çekilmesi halinde, eski SSCB sınır birliklerinde hizmet etmiş 5000 Acaralılı seferber ederek Karadeniz sahili ve Gürcistan'ın kara sınırının Acaristan bölümünü koruyacağını belirtmiştir.²³ Nisan 2000'de Acaristan Özerk Cumhuriyetinin merkezi yönetimce tanınması üzerine özerk yönetimin hazırladığı Anayasa tartışmalara sebep olmuştur. Gürcistan Adalet Bakanlığı hazırladığı raporda söz konusu Anayasanın Gürcistan Anayasasının 18 maddesiyle çeliştiğini ortaya koymuştur. Adalet Bakanına göre Acaristan Yüksek Konseyi ve onun başkanı Gürcistan Devlet Başkanının, parlamentosunun, Cumhuriyet Baş Savcısının, savunma ve maliye bakanlığının ve diğer merkezi kurumların işlevine müdahale etmiş oluyordu.²⁴ Yeni dönemde yetki paylaşımı yapılırken özerk yönetimin kullanmış olduğu, merkezi yönetimin kendi görev alanına girdiğini ileri sürdüğü hususlarda taviz vermesi oldukça zor.

Ayrıca, merkezi yönetimle özerk yönetim arasında ciddi psikolojik sorunlar da vardır. Abaşidze, merkezi yönetimden kendi can güvenliğine ilişkin tehdit algılamaktadır. Bu sebeple 1991'den bugüne kadar, Gürcistan parlamentosunda milletvekili olmasına rağmen Tiflis'e gitmemiştir. Bunun yanı sıra teröristlerin ülkeye sızmasının karşısını almak için Gürcistan'la Acaristan sınırında, Çoloki'de Acara milisler tarafından pasaport kontrolü yapıl-

maktadır.²⁵ 4 Mart 1999'da yaptığı açıklamada Gürcistan yönetiminin Acaristan'a askeri müdahale planı olduğundan haberdar olduğunu belirtmiştir.²⁶

2001 Haziran'ında Barış İçin Ortaklık (BİO) çerçevesinde 6 NATO üyesi ve 5 BİO üyesinin katılımıyla NATO'nun "Cooperative Partner 2001" tatbikatı yapılması planlanmaktaydı. Tatbikat için Batum seçilmişti. Fakat Abaşidze "Rustavi 2" televizyon kanalında canlı yayına katılarak tatbikata kesinlikle karşı olduğunu açıklamıştır. Buna gerekçe olarak ise 1998 yılında Gürcistan merkezi yönetimin hazırladığı askeri müdahale ile iktidar değişikliği planını göstermiştir.²⁷ Bunun üzerine tatbikat Poti'ye kaydırılmıştır. Merkezi yönetim Acaristan liderinin taşıdığı tehdidi gidermeye çalışmış, Batum liderine karşı suikast planlandığı yönündeki haberleri yalanlamıştır.²⁸

Merkezle özerk yönetim arasında çözümünü bekleyen bir diğer sorun bütçe gelirleridir. Acaristan'ın, Gürcistan bütçesine gerekli ödemeleri yapmaktan kaçındığı iddia edilmektedir. Buna karşılık ise Acaristan Yüksek Konsey Başkanı Abaşidze yaptığı açıklamada Gürcistan devlet bütçesine borcunun olmadığını, 1999 yılında ödemesi gereken 28 milyon GEL yerine merkezi bütçeye 42 milyon GEL ödeme yapıldığını belirtmiştir. "Acaristan 8 bölgenin tamamından daha fazla para transfer etmiştir".²⁹

1994 yılında imzalanan Rusya Federasyonu-Gürcistan Askeri İşbirliği Anlaşması çerçevesinde Batum'da konuşlandırılan 12. Rus Askeri Üssü bir diğer sorun olarak kalmaktadır.³⁰ 17 Kasım 1999'da AGİT İstanbul Zirvesinde Rusya Federasyonu ve Gürcistan arasında varılan anlaşma gereğince Gürcistan'daki Rus üslerinin çekilmesi süreci yaşanmıştır. Anlaşmaya göre Vaziani ve Gudauta üsleri 1 Temmuz 2001'e kadar kapatılacak, Batum ve Ahalkelek üsleri ise Gürcistan ve Rusya

²² ibid, 35.

²³ Jane Intelligence Review'den zikreden *Center for International Development and Conflict Management, University of Maryland*, www.bsos.umd.edu/cidcm/mar/gadzhah.htm

²⁴ 'New Adjara Constitution Causes Dissatisfaction in Tbilisi', *The Georgian Times*, 17 Ağustos 2000, s.2.

²⁵ Ghia Nodia, *Political System in Georgia*, Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development, Tiflis, 1998, s.34; İya Antadze altı defa pasaport kontrolü yapıldığını ileri sürmektedir. Bkz:İya Antadze, 'Ajarai: A Fool's Paradise?', *Turkistan Newsletter*, 7 Haziran 2000.

²⁶ *İnterfax haber ajansı*, 4 Mart 1999.

²⁷ Aleksandr Lomtadze, 'Vojd Bepokoitsya. "Adjarskiy Lev" Protiv Uçeniy NATO', *Izvestiya gazetesi*, Moskova, 26 Şubat 2001.

²⁸ *RFE/RL Newslıne*, 26 Şubat 2001.

²⁹ 'Abashidze Gives Priority to Youth', *The Georgian Times*, 14 Haziran 2000, s.2.

³⁰ Gürcistan'da bulunan Rus askeri üsleriyle ilgili daha geniş bilgi için bkz:Hasan Kanbolat, 'Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya'daki Askeri Varlığı ve Gürcistan Boyutu', *Stratejik Analiz*, c.1, sayı 3, s.42-47.

Federasyonu arasındaki görüşmelerle belirlenecektir. Rusya söz konusu bu iki üssün 15 yıl daha devam etmesini isterken Gürcistan yönetimi 2003 yılına kadar kapatılmasını talep etmektedir. Acaristan yönetimi Gürcistan yönetiminden farklı olarak Rus üssünün gitmesini istememektedir. Abaşidze'nin iktidarını Tiflis'e karşı Batum'da bulunan Rus üssüne dayanarak sağladığı iddia edilmiştir. Özerk yönetim, Tiflis'e karşı Batum'un sokaklarında Rus askeri araçlarının gösterisini yapmıştır.³¹

Acaristan özerk yönetimi ile merkezi yönetim arasındaki ilişkilerin bozulmasında önemli rol oynamış serbest ekonomik bölge oluşturulması konusundaki anlaşmazlık çözüme doğru gitmektedir.

Abaşidze'nin sunduğu Acaristan'ın serbest ekonomik bölgeye dönüştürülmesi Şevardnadze'nin başkanlığını yürüttüğü Gürcistan Yurttaşlar Birliği partisi tarafından olumlu karşılanmamıştır. Abaşidze,

bu öneri sebebiyle Gürcistan'daki kimi siyasilere kendilerini ayrılıkçı olarak değerlendirdiklerini belirtmiştir. "Hatta bazı politikacılar şüphelerini Moskova'nın serbest ekonomik bölge kurarak Gürcistan'ı Abaşidze'nin eliyle sömüreceğine kadar götürdüler".³² Acaristan yönetimi oluşturulacak serbest ekonomik bölgenin tüm Gürcistan ekonomisine olumlu etkilerinin olacağını ileri sürmektedir. Acaristan'ın özerliğinin yeniden tanınmasını takiben Gürcistan merkezi yönetimi bu konuda görüşmelere hazır olduğunu belirtmiştir.³³

Gürcistan'ın siyasi hayatında yer alan değişik ideolojiden pek çok muhalif parti Abaşidze ile ilişki kurmaktadır. Ve zaman zaman Batum'u ikinci iktidar merkezi olarak anmaktadırlar. Dolayısıyla

“Türkiye, Gürcistan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü her fırsatta dile getirmekte ve desteklemektedir. Buna bağlı olarak Acaristan özerk yönetimi ile merkezi yönetim arasındaki ilişkilerin çatışmaya dönüşmeden çözüme kavuşturulmasını istemektedir. Bu aynı zamanda Kars Antlaşması'nın doğal sonucudur.”

Acaristan yönetimi ile merkezi yönetim arasında oluşan fiili durum yetki paylaşımının ötesinde aşılması zor psikolojik boyut da içermektedir. Hem merkeze olan güvensizlik, hem muhalif partilerin önderi olma kompleksi yetki paylaşımı sürecini zorlayacaktır.

Acaristan'ın Bölge Ülkeleri Açısından Önemi

Acaristan Özerk Cumhuriyeti ile Gürcistan merkezi yönetimi arasındaki ilişki bölge ülkelerini de yakından ilgilendirmektedir. Acaristan coğrafi konumu, sahip olduğu ulaşım ağları itibarıyla bölge ülkeleri açısından oldukça önemlidir.

Acaristan, Türkiye'nin Avrasya'ya açılan kapısıdır. 1989 yılında açılan Sarp sınır kapısı Azerbaycan ve Gürcistan'la yapılan ticaretin başlıca güzergahı olmuştur. Türkiye, Kars antlaşması gereğince Batum

limanından da ayrıcalıklı yararlanma hakkına sahiptir. Kars Antlaşmasının 6. maddesinde Türkiye'nin bu bölgeden Gürcistan lehine egemenlik hakkından vazgeçme koşullarından birini Batum limanı oluşturmaktadır. Bu şart Antlaşmanın 6. maddesinde "Batum limanı üzerinden Türkiye'ye giden ya da oradan gelen ticaret malları ve tüm nesnelere gümrük vergisine bağlı tutulmayarak ve hiçbir engelle karşılaşmayarak, her türlü vergi ve ücretten bağımsız bir biçimde, serbest transit hakkı ile birlikte, Türkiye'nin özel harcamalarından da ayrı olarak, Batum limanından yararlanmasının sağlanması" şeklinde ifade edilmiştir.

Türkiye, Gürcistan Cumhuriyetinin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü her fırsatta dile getirmekte ve desteklemektedir. Buna bağlı olarak Acaristan özerk yönetimi ile merkezi yönetim arasındaki ilişkilerin çatışmaya dönüşmeden çözüme kavuşturulmasını istemektedir. Bu hem de Kars Antlaşmasının doğal sonucudur.

Azerbaycan Karadeniz'le olan bağlantılarını büyük ölçüde Acaristan üzerinden gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla merkezi yönetimle Acaristan arasında ortaya çıkacak gerginlik dış dünya ile ilişkilerinde önemli daralmalara yol açacaktır. Bu se-

³¹ Otar Zoidze, David Berdenişvili, 'Protivostoyanie Mejdu Tbilisi i Batumi, ili o Problemah Sobrannosti Naçii i Polnote Gosudarstva', *Çentralnaya Aziya i Kavkaz*, 2000, http://www.ca-c.org/journal/cac08_2000/22.zoidze.shtml; İya Antadze, 'I Vnov Eduard Şevardnadze', *Çentralnaya Aziya i Kavkaz*, 2000, http://www.ca-c.org/journal/cac09_2000/02.Antadze.shtml;

³² Abaşidze ile yapılmış repörtaj için bkz: Avtandil Gogoberidze, 'Glavnoe-Ostanovit Regress Obşestva', *Nezavisimaya Gazeta*, Moskova, 20 Nisan 2001.

³³ *Sarke Haber Ajansı*, Tiflis, 24 Nisan 2000;

beple de Acaristan ve Gürcistan arasında istikrarın sağlanmasında yakından ilgilidir.

Gürcistan'ın merkezi yönetiminden farklı olarak Acaristan özerk yönetiminin Rusya ile olumlu ilişkileri vardır. Bu durum Abaşidze'nin Rus yanlısı olduğu söylentilerinin yayılmasına yol açmıştır. Bugün Batum'da Rusya'nın 12. Askeri Üssü bulunmaktadır. Bunun yanında Rusya Batum limanını da yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Rusya, Kafkasya'da tek müttefiki olarak kalmış Ermenistan'la bağlantısını da Acaristan üzerinden sağlamaktadır. Hatta Ermenistan'a verilen silah ve benzeri askeri malzemelerin Acaristan üzerinden taşındığı iddia edilmektedir.

Acaristan, Güney Kafkasya'nın diğer cumhuriyeti olan Ermenistan için de hayati önem arz etmektedir. Uzun vadede Ermenilerin "Büyük Ermenistan" çerçevesinde Karadeniz'e çıkış planlarının olduğu bilinmektedir. Bu durumu, bugün Gürcistan merkezi yönetiminin önünde çözümünü bekleyen bir diğer ayrılıkçı etnik sorun olarak duran Cavaheti bölgesi ile sınırdaş olması daha da şiddetlendirmektedir.³⁴ Bugün gündemde olmasa da, Abaşidze'nin Cavaheti ile merkezi yönetim arasında yaşanan sorunlar karşısında Cavahetinin Acaristan'a birleştirilmesini önermesi uzun vadede bu planın gerçekleştirilmesine olanak tanır.³⁵ Fakat unutmamak gerekmektedir ki, Kars Antlaşması Batum Livası ve Batum kentine özerklik verilmesini hükme bağlamıştır. Türkiye, bu sınırların değiştirilmezliğinin garantörüdür. Dolayısıyla Abaşidze'nin ileri sürdüğü plan Kars Antlaşmasına aykındır.

Sonuç ve Değerlendirme

Acaristan etnik açıdan Gürcü fakat din olarak Müslüman azınlıktır. Bu Müslüman azınlığını dini haklarını gerçekleştirebilmesi için Türkiye'nin garantör ülke olarak taraf olduğu Kars Antlaşmasıyla Acaristan'a özerklik verilmesi kararlaştırılmıştır. Sovyetler dağılıp, Gürcistan bağımsız cumhuriyeti ortaya çıkınca Acaristan Gürcistan'ın diğer iki özerk yapısından farklı olarak hiç bir ayrılıkçı halk hareketi yaşamamışsa da gelinen noktada o da merkezi yönetimin fiilen kontrol edemediği bölge haline gelmiştir.

³⁴ Cavaheti sorunu ile ilgili olarak daha geniş bilgi için bkz.: Hasan Kanbolat, Nazmi Gül, 'Kafkasya'da Cavaheti (Gürcistan) ve Krasnodar (Rusya) Ermenilerinin Jeopolitiği ve Özerklik Arayışları, *Stratejik Analiz*, Cilt1, Sayı 6, Ekim 2000, s. 5-18.

³⁵ Ghia Nodia, 'A New Cycle of Instability in Georgia', *Crossroads And Conflict. Security and Foreign Policy in The Caucasus and Central Asia*. Gary K. Bertch, Cassidy Craft ve diğerleri (der.), Routledge, Londra, 2000, 188-203, s.195

“Acaristan mevcut yönetiminin arkasında önemli bir halk desteği bulunmaktadır. Fakat Acara halkı kendisini Gürcistan'dan ayrı da düşünmemektedir. Acara halkı daha fazla yetki verilmesinin ayrılıkçılığa götürmeyeceği kanaati taşımaktadır. Bu bağlamda merkezi yönetimle özerk yönetim arasındaki anlaşmazlık ne etnik, ne dini, ne de ideolojik temele dayanmamakta, kişisel nitelik taşımaktadır.”

Merkezi yönetim Abhazya, Güney Osetya ile olan etnik çatışmalarda başarısız kalmış, buna ilaveten bir de iç savaş geçirmiştir. Bu şartlar altında Acaristan yönetimi kargaşadan uzak durarak sivilrilmiştir. Ayrıca merkezi yönetimin çözüme kavuşmamış Abhazya, Güney Osetya sorunlarının yanında bir de Acaristan'la sorun oluşturmama hoşgörüsünden yararlanmıştır. Acaristan Özerk Cumhuriyeti Yüksek Konseyi Başkanı Aslan Abaşidze, kurmuş olduğu Gürcistan'ın Canlanması İçin Demokratik Birlik adlı siyasi parti ile etkinliğini Tiflis'e kadar taşımıştır.

Acaristan mevcut yönetiminin arkasında önemli bir halk desteği bulunmaktadır. Fakat Acara halkı kendisini Gürcistan'dan ayrı da düşünmemektedir. Acara halkı daha fazla yetki, verilmesinin ayrılıkçılığa götürmeyeceği kanaati taşımaktadır. Bu bağlamda merkezi yönetimle özerk yönetim arasındaki anlaşmazlık ne etnik, ne dini, ne de ideolojik temele dayanmamakta, kişisel nitelik taşımaktadır. Sovyetler Birliğinin dağılması sonrası ortaya çıkan siyasi ortamda bu tür otoriter örnekler rastlanılmıştır. Devletin tek kişiyle özdeşleştiği bu tür durumlarda, liderler kendi işlerine kimsenin müdahale etmesini istememektedirler. Yapmak istedikleri şeyi yapmaya çalışırlar, bu yetkinin kimin görev alanına -merkezin mi yoksa özerk birimin mi- girmesi önemli değildir. Acarsitan yönetimi ile merkezi yönetim arasında da benzeri sorunlar yaşanmaktadır.

Gürcistan merkezi yönetimi bölge ile arasında var olan yetki çatışmasını gidermek için kaldırmış olduğu özerkliğini yeniden tanımak zorunda kalmıştır. Bütün belirsizliklere rağmen, Gürcistan merkezi yönetiminin Acaristan'ın özerkliğini tanıması karşı karşıya kaldığı etnik sorunların çözümü açısından önemlidir. Her ne kadar federalizm Gürcistan'ın toprak bütünlüğü probleminin çözümü için sihirli değnek olmasa da yardım edecektir.³⁶

Acaristan'la yapılacak yetki paylaşımı muhtemelen Abhazya ve Güney Osetya'ya da sunulacaktır. Her bir özerk birimle farklı yetki paylaşımı yoluna gidilmeyerek Gürcistan'ın özerk yapılara tanıyabileceği yetkilerin sınırını gösterecektir. Eğer Abhazya ve Güney Osetya ile anlaşma sağlanırsa Gürcistan SSCB döneminde olduğu gibi üç özerk üyeni bünyesinde barındıran bir federasyona dönüşecektir. Ama mesele bununla bitmeyecektir. Çözüm bekleyen Cavaheti meselesi vardır.

Acaristan özerk yönetimi Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne bağlılığını sık sık dile getirmektedir. Fakat bu, karşı karşıya oldukları mevcut sorunların çözümü için yeterli değildir.

Gürcistan'la özerk yönetim arasındaki ilişkiler iki yönde gelişebilir: mevcut Acaristan yönetiminin Gürcistan'da iktidara gelmesi ve ya ayrılıkçı eğilimin ortaya çıkması.

Birinci gelişme için Abaşidze'nin başkanlığını yaptığı partinin popülaritesi yeterlidir.

Diğer gelişme için ise dış destek gereklidir. Gürcistan yönetiminin Rus askeri üslerinin ülkeden çıkmasını istemelerine karşın Rus yetkililer daha 15 yıl bölgede kalmayı istemektedirler. Acaristan yönetiminin üslerin çıkmasına karşı oluşu merkezi yönetimi zorda bırakmaktadır. Bu belirsizlik sürecinde Rusya Acaristan'ı ayrılıkçılık yönünde destekleyebilir. Zaten Gürcü aydınlar neo-emperyalist Rus politikacılarının Acaristan ayrılıkçılığını destekleme çabası içinde olduklarını belirtmektedirler.³⁷ Bu durum Rusya'ya, rakip olarak gördükleri Türkiye'nin Gürcistan ve devamında Azerbaycan'la bağlantısını kesmek fırsatı vermektedir. Türkiye'nin Gürcistan'la kara bağlantısı yalnız Acaristan ve Cavaheti üzerinden sağlanabilmektedir. Böyle bir gelişme bölgede barışı ve istikrarı ortadan kaldırır.

Harita 2. Gürcistan'da Özerk Yapı ve Sorunlu Bölgeler

³⁶ Robert M. Cutler, 'Ajaria's New Federal Status: Implications for Georgia's Territorial Integrity', briefing tebliği, www.cacianalist.org, 10 Mayıs 2000.

³⁷ 'New Adjara Constitution Causes Dissatisfaction in Tbilisi', *The Georgian Times*, 17 Ağustos 2000.